



Бібліотека світової літератури для дітей у 100 томах

Серія перша * (Давня література)

Готфрід Август БЬОРґЕР



Дивовижні
Дпригоди
барона
фон Мюнхгаузена



Повість

Переклад з німецької



ТЕРНОПІЛЬ
БОГДАН

УДК 82-3
ББК 84-4
Б96

Бібліотека світової літератури для дітей у 100 томах “СВІТОВИД”
заснована 2004 року

Перекладено за виданням:

Des Freiherrn von Münchhausen einzig wahre Erlebnisse zu Wasser und zu Land, zu Pferd und zu Fuß, im Krieg und Frieden, in der Luft sowie in mehrerer Herren [...]. In diesem Jahre ganz neu verfaßt von Ihm selbst. [Verf.: Gottfried August Bürger]. Düsseldorf: Arnz, [1856].

Ілюстрації Оскара Геррфурта

Бьоргер Готфрід Август

Б96 Дивовижні пригоди барона фон Мюнхгавзена, розказані ним самим / Бьоргер Г.А. ; пер. з нім. та впорядкування Р. Матієва. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. — 136 с. — (Бібліотека світової літератури для дітей у 100 томах «Світовид». Серія перша. Давня література).

ISBN 966-692-283-5 (серія)

ISBN 978-966-10-3755-6

У ваших руках — веселі та захопливі оповідки невмирущого барона фон Мюнхгавзена. Зрозуміло, в історіях цього шановного добродія правди, м'яко кажучи, не так вже й багато, але ж (за висловом Дж. Бруно) як гарно все придумано!..

Крім того, хочемо подати читацькій аудиторії невідому і найповнішу версію “Дивовижних пригод барона фон Мюнхгавзена”. Дотепер були переклади тільки з російської, в кращому разі — з англійської. Настав час заповнити цю прогалину та ознайомити широкий загал з автентичними розповідями у перекладі з німецької. Думаємо, що це справедливо, адже легендарний барон за походженням був саме німцем.

УДК 82-3
ББК 84-4

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 966-692-283-5 (серія)
ISBN 978-966-10-3755-6

© Матієв Р., переклад, впорядкування, 2014
© Навчальна книга – Богдан, 2014

Подорож у Росію та Санкт-Петербург

Носеред зими я покинув свій дім, щоб здійснити подорож до Росії. Я цілком слушно вважав, що мороз та сніг допоможуть вельмишановним урядам цих країн, через які проїжджав, у їх щоденній турботі про своїх громадян, бо без додаткових витрат значно покращать стан доріг у північних регіонах Німеччини, Польщі, Курляндії¹ та Ліфляндії², котрі, за описами всіх мандрівників, перебувають у ще жалюгіднішому стані, аніж шляхи, що ведуть до храму чеснот.

У подорож я вирушив верхи, бо це найзручніший спосіб для мандрівок, якщо, звичайно, вершник та кінь почувуються якнайкраще. У такий спосіб зводиться нанівець мати affaire d'honneur³ з яким-небудь напрочуд люб'язним німецьким поштмайстром або ж плентатися ледь не в кожному корчму з її вічно спраглим поштарем. Я вдягнувся досить легко, про що почав жалкувати, коли чимраз далі й далі рухався в напрямку північного сходу.

Ви собі лише уявіть, як почувався в таку погану погоду, в таких суворих кліматичних умовах старий бідолаха, що напівнагим безпомічно лежав та трусився на пустинному сільському майдані десь у Польщі.

¹ Історична область на заході Латвії.

² Назва Латвії у складі Російської імперії до жовтневого перевороту 1917 р.

³ Дуель (франц.).

Мені від усього серця стало шкода сердегу. І хоча в самого зуб на зуб не попадав, усе ж накинув на нього свого плаща. Раптом з небес пролунав голос, який вихваляв цей вияв любові до ближнього: «Нехай мене, мій сину, дідько вхопить, але доброта твоя не залишиться без винагороди».

Я поклався на божественну волю та й поїхав далі, аж поки не спочіло. Ніде — ані блисне: ні села, ні постійного двору, нікогінько не чувати і нічого не видно. Усе було вкрите снігом, тож не знав куди їхати і куди йти.

Утомлений від поїздки верхи, я нарешті зліз з коня і прив'язав його до якогось дерев'яного гостряка, що стирчав зі снігу. Щоб убезпечитися в разі усіляких неприємних несподіванок, узяв мої пістолі і, тримаючи їх під рукою, влігся у сніг неподалік. Я заснув так солодко й міцно, що не розплющив очей, поки не настав ясний день.

Яким же було моє здивування, коли, прокинувшись, виявив, що лежу якраз серед села на церковному подвір'ї! Однак ніде не міг уздріти свого коня. Та ось чую звідкілясь понаді мною іржання. Коли ж підвів голову та подивився в тому напрямку, то виявилось, що мій кінь теліпається прив'язаним на флюгері у вигляді півня на одній із церковних веж. Я відразу зрозумів, що тут трапилося. Уночі село повністю замела хуртовина. А потім, коли погода різко змінилася та потепліло, я м'яко опускався разом зі снігом все нижче і нижче, аж поки той зовсім не розтанув.



Довго не роздумуючи, я взяв один із моїх пістолів та вистрелив у недоуздок¹ і, повернувши собі таким способом коня, продовжив мандрівку верхи.

Після цього обійшлося без пригод, аж поки не доїхав до Росії, бо там не прийнято подорожувати зимою верхи. Моєю максимою² завжди було дотримуватися звичаїв країни перебування, якщо, звісно, мав про них зелене поняття. Отож я придбав маленькі сани, якраз для одного коня, і з радістю вирушив у Санкт-Петербург.

Зараз уже точно не можу назвати вам місце окаянства: чи це в Естонії, чи в Іжорії³, принаймні — в якомусь жахливому лісі. Так ось: мені аж погано стало, коли побачив страшного вовка, котрий з усіх сил зголоднілого за зиму хижака кинувся мені вслід. Досить швидко звір почав мене наздоганяти, і відірватися він нього було просто неможливо. Я цілком машинально впав ниць у санки і дозволив коневі рятувати нас обох на власний розсуд. Сталося те, про що підозрював, але й надіятися навіть не міг: вовка не зацікавила така дріб'язкова здобич, як ото я. Ні, він просто перестрибнув через мене і люто накинувся на коня, розірвав і водномить проковтнув задню частину бідолашної тварини, яка від болю та жаху продовжувала мчати

¹ Вузечка без вудил.

² Правило, основний принцип, яким керується людина у своїх діях та вчинках (*книжн.*).

³ Іжорія, або Інґерманландія — етнокультурний та історичний регіон, розташований на берегах Неви, обмежений Фінською затокою, річкою Нарвою, Чудським озером на заході і Ладозьким озером з прилеглими до нього рівнинами на сході.

і навіть пришвидшилась. Таким чином уникнувши смерті, бо лежав унизу, я обережно підвів голову і з жахом помітив, що вовчисько продовжує жерти коня. Проте коли він добрався вже до середини, я не дав йому слабинки і відразу почав щосили лупити зверху батогом.

Така несподівана атака на звіра, який знаходився всередині коня, як у футлярі, особливої шкоди йому не завдала, тож він продовжив свій рух уперед і трапезу водночас. Залишки мертвого жеребця впали додолу і... ви лише погляньте: тепер в упряжці замість гривастого опинився вовк. Я не припиняв шмагати батогом, отож ми живі та здорові галопом влетіли у Санкт-Петербург, неабияк дивуючи перехожих.

Не буду вам, панове, набридати балаканиною про місцезнаходження, мистецькі витвори, наукові заклади та інші цікавинки тієї величної столиці Росії.

А тим більше не буду оповідати про інтриги при імператорському дворі чи про веселі пригоди у петербурзькому вищому світі, де господиня дому в будь-який час зустрічає гостя чаркою горілки та палким поцілунком. Я зверну вашу увагу на речі більш значні та благородні, маючи, власне, на увазі коней та собак, великим любителем яких я завжди був і залишаюся дотепер. Також хочу згадати про лисиць, вовків та ведмедів, котрих, як і іншої дичини, в Росії водиться у незліченній кількості, більше, ніж деінде на землі. Ну й нарешті розповім про такі забави, лицарські звичаї і славні вчинки, котрі дворянинові пасують більше, ніж запліснявілі крихти латині та давньо-

грецької чи все разом узяте напахчене шмаття або викрутаси французьких естетів і перукарів.

Оскільки моє влаштування на військову службу трошки затягнулося, то мав кілька місяців вільного часу та повної свободи дій. От і проводив своє дозвілля, тринькаючи грошики в найблагородніший спосіб: деякі ночі просиджував за картярським столом, а деякі — з келихом у руці.

Сильні холоди та вкорінені звичаї Росії відвели (серед інших суспільних розваг) пляшці визначне, набагато почесніше місце, ніж у нас, у вічно тверезій Німеччині. Часто-густо тут зустрічалися люди, котрі у справі хильнути були справжнісінькими віртуозами. Проте всі вони у порівнянні з сивовусим та червонолицим генералом, який сідав попоїсти з нами за спільний стіл, видавалися жалюгідними дилетантами. Цей шановний добродій, уже похилого віку, в якомусь бою з турками втратив верхню частину черепа. Тому, як тільки-но за стіл сідав новенький, він кожного разу ввічливо та простодушно вибачався перед ним, що сидить у головному уборі. Отож, старий вояка мав за звичку спорожнити під час їжі декілька пляшечок коньяку, після них, як закон, на завершення пригощався флягою араку¹ або ж, залежно від обставин, міг раз другий і да саро². Так-от — після цього навіть не було видно, що він під мухою. Ви собі такого уявити не можете! Нічого дивного, панове, я теж такого дива ніяк пояснити не міг, аж поки зовсім несподівано не натрапив на розгадку.

¹ Поширений на сході міцний спиртний напій, що виготовляється із соку пальми, рису, ячменю, пшениці та ін.

² Розпочинати знову (*франц.*).

Генерал час від часу злегка піднімав свого капелюха. Я досить часто бачив, як він це робив, і не дуже зважав: нічого ж дивного у тому немає, що старому раз у раз стає душно і він себе охолоджує. Та якогось вечора я нарешті придивився, що разом з капелюхом він піднімає і срібну пластинку, прикріплену до нього. Ту саму пластинку, яка замінювала йому частину втраченого черепа. Отже, під час таких маніпуляцій з-під неї одразу виривався у вигляді ледь помітної хмарки весь спиртний дух алкогольних напоїв, що їх генерал випив. Ось так знайшлася відгадка.

Я розповів про це кільком своїм хорошим друзям і, оскільки якраз настав вечір, то зголосився довести свою правоту дослідом. Я взяв люльку та став позаду генерала і, коли той підняв свого капелюха, підпалив випари, що здіймалися. За секунду ми стали свідками як несподіваного, так і красивого явища. Стоп пари на голові нашого знайомого перетворився у стоп вогню, а та частина спиртового духу, котра залишилася поміж його волоссям та капелюхом, утворила гарний, блакитного кольору німб, набагато пишніший, ніж у якогось знаменитого святого.

Мій експеримент не залишився для генерала непоміченим, проте він зовсім не розсердився. Навпаки — йому сподобалося, і старий часто дозволяв повторювати такі підпали, бо вони надавали йому величного вигляду.

Мисливські оповідки

Яне стану зупинятися на інших веселих історіях, які також траплялися в схожих ситуаціях, бо маю намір оповісти вам різноманітні мисливські оказії. Вони видаються мені більш дивовижними та вартими розповіді. Шановне панство добре мене знає, тому легко може собі уявити, що я завжди віддавав перевагу славному товариству, яке поціновує просторінь нічим не обмежених лісових хащів. Я й досі з приємністю згадую різноманіття подій та надзвичайне щастя, котре супроводжувало мене на кожному полюванні.

...Якогось ранку я побачив через вікно своєї спальні, що величезний ставок неподалік мого дому просто вкритий величезною кількістю диких качок. Я миттю захопив мисливську рушницю, котра стояла в кутку, та стрибками збіг сходами вниз. Я так страшенно поспішав, що не зауважив одвірка та гримнув об нього лобом, аж іскри з очей посипалися. Проте це зовсім мене не затримало, тож через хвилюшку опинився на відстані пострілу і вже було намірився стріляти, коли з великою неприємністю для себе зауважив, що від удару в одвірок з курка рушниці¹ вискочив кремінь. І що мені робити? Часу не можна було гаяти ані хвилини. На щастя, згадав собі те, що зі мною щойно трапилося.

¹ Мюнхгавзен використовує популярну на той час зброю з кременевим замком. Постріл з такої зброї відбувався від іскри, яку висікав кремінь.

Отож, відкрив поличку, націлився на качок і влучив кулаком собі просто в око. Від сильного удару в мене знову посипалися з ока іскри, від них загорівся порох на поличці — і рушниця гучно вистрілила. Я влучив у п'ять пар качок: чотири пари червоноголових норців і одну пару лисок.

Присутність мужнього духу є завше джерелом, з якого черпають снагу на рішучі вчинки. Якщо солдат чи моряк завдяки хоробрості нерідко мають щастя зостатися живими, то для мисливця — вона є складовою талану.

Одного разу, полюючи, я зовсім випадково забрів на озеро. Там примітив кілька дюжин диких качок, та так далеко одна від одної, що за вдалого пострілу я б тільки в одну з них і влучив. А тут ще й, як на зло, в рушниці залишився останній набій.

Я ж бо хотів уполювати їх усіх гамузом: невдовзі мав приймати в гостях багато друзів та знайомих. Мені спало на думку, що десь в ягдташі ще мав залишитися шматочок сальця. От і прив'язав його до собачого повідка, який до того ж порозплітав, унаслідок чого він став принаймні в чотири рази довшим.

Сховавшись біля берега у заростях очерету, закинув сало у воду і з радістю почав спостерігати, як хутко підпливла качка і проковтнула його. Невдовзі на моє сало почали ловитися одна за одною її подружки, бо шматочок був слизький і перетравити його качка не могла, отож він проникав через її стравохід та виходив ззаду. Таким чином мій шматочок сала проковтнули всі качки, що плавали

на озері, і він жодного разу не відв'язався. Тепер усі птахи були нанизані, немов перлини у намисті.

Я витягнув їх з води на берег, півдюжини разів обмотав себе повідком навколо плечей і тулуба та й пішов тою дорогою, котра вела додому. Позаяк іти треба було довгенько, а качки важили теж немало, то я вже почав шкодувати, що стільки їх наловив. Аж тут зі мною сталася пригода, яка завдала чималих неприємностей: качки ж були ще живі, і коли вони оговталися та почали шалено тріпотіти крильми, я разом з ними піднявся у повітря.

Для декого такий стан речей, може б, і виявився важким, але я відразу зумів скористатися з цього випадку: застосовуючи поли сюртука, почав кермувати польотом і спрямовувати птахів до того місця, де мав бути мій дім. Коли таким чином опинився безпосередньо над своїм помешканням, маючи намір без шкоди знизитися додолу, то почав качкам одній за одною скручувати голови — і врешті-решт м'яко та поволі опустився просто через комин на плиту в кухні. На щастя, розпалити там ще не встигли. А от мій кухар набрався чималого ляку та здивувався, побачивши мене з пернатими трофеями.

Подібний випадок я мав також з виводком куріпок. Я подався випробувати нову рушницю та вистріляв увесь невеликий запас шроту, коли це нараз просто з-під ніг випурхнула ціла зграя куріпок. Мені захотілося, щоб деякі з них потрапили на стіл до вечері. У мене виникла ідея (між іншим, панове, якщо вам колись бракне набоїв, можете нею також скористатися).



Примітивши місце, де куріпки опустилися, швидко зарядив свою рушницю, використавши замість шроту шомпол¹, кінець якого, наскільки це можливо зробити у поспіху, загострив. Після цього пішов до того місця, де заховалися куріпки і щойно вони злетіли, натиснув на курок. Із задоволенням я спостерігав, як семеро з них, дивуючись, мабуть, що так швидко нанизалися на шампур, за декілька кроків повільно впали додолу. Як я вже згадував раніше, в цьому світі завше треба вміти давати собі раду в будь-якій халепі.

Іншого разу в дрімучому російському лісі стрілася мені чудова сріблясто-чорна лисиця. Псувати розкішну шкурку діркою від кулі чи решетити її шротом було шкода. Хижачка стояла близько до дерева, мало не впритул. Отож я миттєво виймаю з рушниці кулю і замість неї забиваю здорового дахналя². Прицілившись, майстерним пострілом пришпилюю хвоста лисиці до дерева. Після цього виймаю свого ножа, спокійно роблю хрестовий надріз на морді і, ляснувши тварину батогом, виганяю її з власної шкіри. Любо-мило було глянути на таку чудасію: лисиця вискакує з власної шкіри.

Випадок та добряча дещиця щастя інколи можуть виправити зле на добре. Ось маєте приклад: якось зустрічаю в глибині дрімучого лісу дику свиню з малим вепрем, дріботять одне за одним.

¹ Металевий або дерев'яний стержень для забивання набоїв у рушницю, пістолеті, що заряджаються з дула.

² Цвях, який використовується для будівлі даху.



Я вистрелив, але не влучив. Вепреня втекло, а свиня завмерла, стоїть — ані руш, як вкопана. Я підійшов ближче та придивився. Виявилось, що свиня була сліпа. Вона йшла вслід за порослям, тримаючи в пащі його хвостик. А воно, виконуючи обов'язок перед матір'ю, було їй поводитирем. Отож, моя куля влучила в їх «з'єднувальну ланку» та перебила її. Тому свиня і стояла, продовжуючи тримати, покусуючи, рештки хвостика. Оскільки поводитир не рухався, то й вона стояла непорушно. Я взявся за кінчик хвостика і повів спокійно, без всякого спротиву, стару та зовсім безпомічну тварину простісінько до себе додому.

Відомо, наскільки небезпечними є дикі свиноматки, а от самці-вепри ще страшніші за них. Якось стрівся мені один такий в лісі, а я, на біду, ні напада-ти, ні оборонятися не був готовий. Усе, що залишалося робити, так це, стрибнувши, сховатися за деревом, а лютий вепр зі всієї злості та моці гупнув у стовбур з протилежного боку. Від страшної сили удару його ікла так глибоко влізли в деревину, що дик¹ уже не міг їх витягти і завдати більш точного удару.

«Ага!— подумав я собі. — Ось ти і попався. Тепер ти мій». Я захопив камінь та позабивав ікла вепра ще глибше, таким чином, визволитися кабан уже не міг. Отож тепер він мусив терпеливо дочекатися, поки я не сходжу до найближчого села за мотузками і тачкою та не привезу його живого й неушкодженого до себе додому. Що успішно й зробив.

¹ Дикий кабан, вепр.

Без сумніву, панове, вам уже доводилося чути про покровителя мисливців та стрільців — святого Губерта, а також про велетенського оленя, котрого цей святий зустрів у лісі. Олень носив між рогами розп'яття. Згаданому святому в хорошій компанії вже багато років поспіль я здійснюю жертвоприношення, тож давайте і сьогодні вип'ємо на його честь! Стосовно оленя з хрестом між рогами, то мені щонайменше тисячу разів доводилося бачити його зображення як у церквах, так і вишитим у зірках на гербах лицарів. Так що повірте совісті чесного мисливця, я не можу з впевненістю сказати, чи такі олені з хрестами зустрічалися лише в давні часи, чи й сьогодні можна їх побачити. Але дозвольте оповісти про те, що бачив власними очима.

Якось я вистріляв уже всі свої кулі, коли це зовсім несподівано стрівся мені небаченої краси олень. І що дивно — він так спокійно дивився мені у вічі, ніби знав наперед, що маю геть порожній патронташ. Я миттю набив рушницю порохом, а замість куль використав цілу жменю вишневих кісточок, з яких поспіхом поз'їдав м'якоть. Ось тією жменю кісточок я й вистрелив йому прямісінько межі роги. Шкоди оленю постріл не завдав, тварина лише похитнулася, а потім шугонула в чагарник.

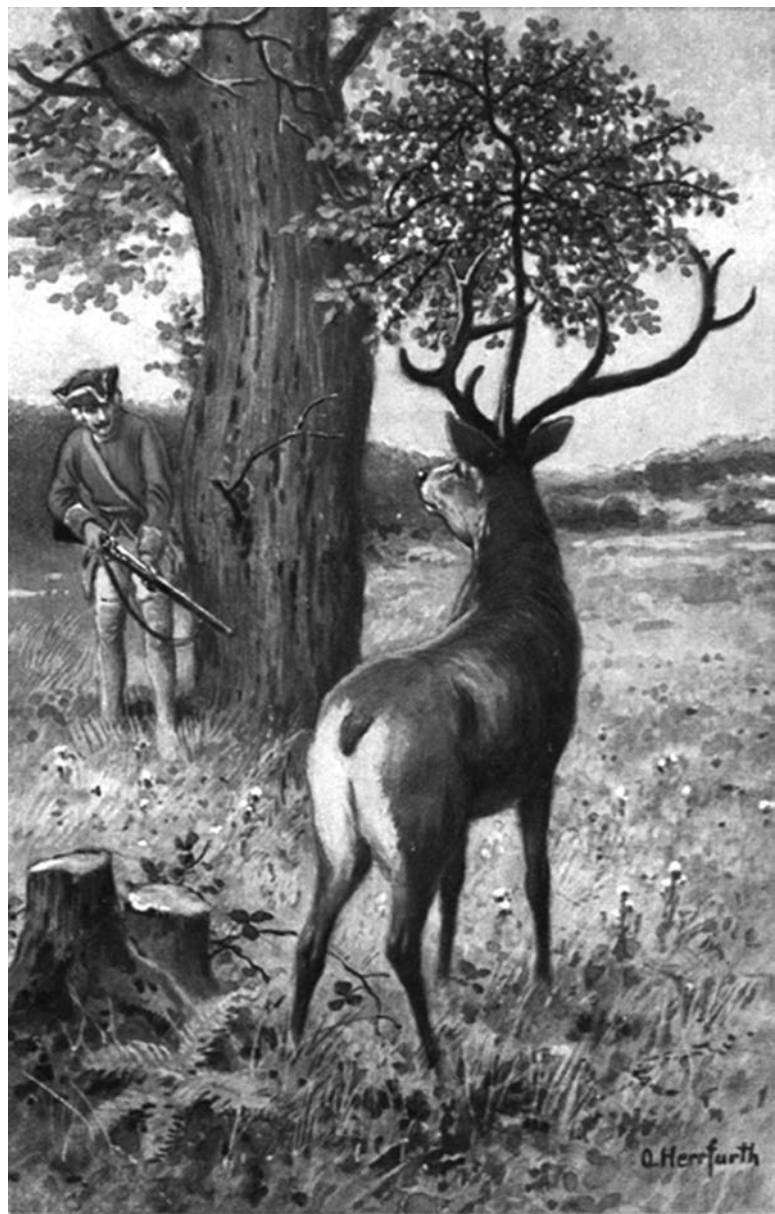
Десь два-три роки після цього випадку довелося мені знову полювати в тому самому лісі. І що ви думаєте?! Повторно зустрічаю прекрасного оленя, однак тепер уже з чималенькою, приблизно заввишки

десять футів, вишенькою, що зеленіла у нього між рогами. Мені одразу пригадався давній постріл вишневыми кісточками, тому повважав тварину за власність, придбану, так би мовити, наперед. Я підстрелив оленя з першого разу, і коли смажив з нього печеню, то вона була відразу з вишневим соусом — на дереві росло стільки плодів, та ще й соковитих і ніжних! Таких вишеньок ще ніколи в житті не куштував...

Отож можна легко припустити, що який-небудь завзятий мисливець, ним міг бути котрийсь зі святих отців або навіть єпископ чи абат, учинив би так само, як і я. Тобто — прилаштував за допомогою пострілу хреста між рогами оленя святого Губерта. А чому б ні! Це панство раз за разом успішно ставило хрести або чіпляло роги, вони й дотепер на таке вдатні...

Як нападе скрута, коли ні туди ні сюди, — а такі випадки у справжніх мисливців не рідкість, — звіролов хапається за соломинку, буде намагатися зробити все можливе, лиш би не прогавити зручну нагоду.

Як вам, до прикладу, такий випадок?.. Одного разу, полюючи в лісах Польщі, я вистріляв увесь порох, а вже почало смеркати. Ось повертаюся додому, коли це вискакує велетенський ведмідь і біжить з роззявленою пащею, готовий зараз же мене ковтнути. Я кинувся похапцем нишпорити в підсумках та патронташах за порохом і кулями. Але все даремно, бо знайшов тільки два кремені для замка, котрі зазвичай беруть в таких випадках про запас. Тоді я зі всієї сили пожбурих один ведмедеві



просто в пащу, та так широко роззявлену, що камінь залетів йому аж в горлянку. Очевидно, бурмилові не сподобалося, бо він крутнувся і дав драла. А я йому другим камінцем — у задні ворота! Вийшло напрочуд вдало: камінь не тільки влучив куди слід, а й полетів далі і, зіткнувшись з першим, висік таку іскру, що ведмідь з голосним гуком вибухнув.

Подейкують, що такий вміло запущений камінчик, добряче стукнувшись із собі подібним та вибухнувши, вже не одного затятого вченого чи філософа розірвав на шмаття.

Хоча для мене ця пригода й закінчилася щасливо, проте ще раз утратити в таку халепу дуже б не хотілося!

Це, хочу вам сказати, просто доля в мене якась така: найкровожерливіші звірі вибирають момент для нападу, коли нема змоги від них оборонитися. Здається, мовби інстинкт підказує хижакам ту хвилю, коли я беззахисний.

Ось, до прикладу, варто було лише відгвинтити кріплення та зняти креміль із замка, щоб його трішечки підгострити, як нараз із ревом кидається на мене жахлива потвора у вигляді ведмедя. Усе, що я міг вдіяти, так це швидко видряпатися на дерево і приготуватися там до оборони. На нещастя, поки я п'явся стовбуром, то згубив свого ножа. Тепер уже не було нічого, чим би міг закрутити гвинт, який міцно затискає креміль у замку. Внизу під деревом стояв ведмідь і кожної хвилі міг подряпатися вгору. Мені не хотілося вибивати іскри з очей, як колись уже робив, бо це процес не дуже приємний —

око ще й до сьогодні поболує. Я з тугою дивився на ніж, який внизу стримів зі снігу руків'ям догори, але всі ці погляди справу аж ніяк не вирішували. Та раптом у голові блиснула незвичайна ідея, що виявилася вдалою. Я пустив струмінець рідини, котра в хвилину небезпеки з'являється у кожній людині, та так, щоби він потрапив якраз на колодочку мого ножа. Мороз на дворі тоді стояв тріскучий, так що струмінь замерз негайно, утворивши за мить льодове подовження ручки ножа, кінець якого сягав до найнижчої гілки дерева. Тепер я без особливих зусиль, але з надзвичайною обережністю зміг підняти ножа вгору, захопивши його за видовжене руків'я. Ледве встигнувши закріпити кремій на своєму місці в замку, як волохатий бурмило почав дертися вгору до мене. «Це вже точно, — подумав я собі, — треба мати розум, як у ведмедя, щоб так вчасно починати напад». У верховітті я влаштував клишоногому таку гарячу та гучну зустріч, що він навіки розучився лазити по деревах.

Іншого разу на мене так само раптово накинувся жахливий вовчисько. Він був уже так близько, що я суто механічно тільки й устиг зробити, що встромити кулака в його роззявлену пащу. Не бажаючи ризикувати, продовжував пхати свою руку, поки вона не загрузла у вовкові по саме плече. А що робити далі? Не можу стверджувати, що таке безпомічне становище було мені дуже до смаку. Ви лише собі уявіть: носом у ніс з вовком! Вступилися ми один в одного без особливої приязні. Висмикну руку на-

зад, бестія ще з більшою люттю кинеться на мене. Це ясно і виразно читалося в його очах. Не вдаючись у подробиці, вхопив я вовка за нутроці та й вивернув, немов рукавичку, вкинув додолу і так залишив.

Але коли на мене у вузькому провулкові Санкт-Петербурга напав скажений собака, я не став повторювати згаданий трюк. «Тут, — подумав собі, — треба давати драла». Щоби було легше втікати, скинув сюртук, залишивши його на вулиці, а сам швиденько забіг у під'їзд.

Через деякий час я наказав слугі принести той сюртук знадвору і повісити до решти одягу. Через день після цієї події мій камердинер Йоганн страшенно налякав усіх своїм зойком: «Господи Боже ти мій, пане бароне, ваш сюртук сказився!» Я підбіг до шафи з одягом і побачив, що весь гардероб порозкидано та порвано на клапті.

Йоганн висловився надзвичайно влучно, коли говорив, що сюртук сказився: засвідчую — саме в цей момент він накинувся на мій новенький парадний костюм і немилосердно його шматував.

Про собак і коней

Барона фон Мюнхгавзена

У всіх тих історіях, з котрих я мав щастя, хоча й з великою бідою, вибратися живим, допомогла випадковість. Якщо звести разом усе, про що згадувалося вище, то й матимемо, і всі про це знають, мисливця, моряка чи солдата, яких супроводжує удача. Але то буде необережний, гідний осуду ловець, адмірал чи генерал, котрий покладатиметься лише винятково на фортуна або на свою щасливу зірку. Бо ж добре відомо, що складова успіху — це майстерність, навички володіння зброєю, необхідне спорядження, що забезпечує виграш розпочатої справи. Усім цим я аж ніяк не нехтую, бо завжди славився як відмінними кінями, собаками і рушницями, так і особливим вмінням цим користуватися. Так що можу похвалитися: пам'ять про моє ім'я достатньо довго житиме в лісах, полях та лугах.

Я не збираюся вдаватися до подробиць щодо моїх конюшень, псарень чи зброярень, як оце люблять робити юнкери, конярі, псарі та мисливці. Та от двоє моїх песиків настільки відзначилися в одній пригоді, що не згадати їх просто не можу. Один з них — лягавий собака, та такий невтомний, уважний і обережний, що кожний, хто його бачив, відразу мені заздри́в. Я з ним міг ходити на лови що вдень, що вночі. Як наставала темрява, то вішав

собаці на хвоста ліхтарик і мав можливість полювати ще краще, як удень, — так усе було видно.

Якось (а трапилося це невдовзі після мого весілля) дружина захотіла піти на полювання. Щоби вислідити щось підходяще, я поскакав наперед. Уже незабаром мій пес завмер у стійці веред виводком із декількох сотень куріпок. Я все чекав і чекав на дружину, котра їхала позаду верхи у супроводі мого ад'ютанта та конюха, проте вони чомусь забарилися. Я почав переживати та й вернувся.

Приблизно на півдорозі почувся надзвичайно жалісливий плач. Лунав він десь поряд, проте куди не глянь — довкола жодної живої душі. Я зліз з коня та приклав вухо до землі: ось тепер стало досить чітко та виразно чути, що плач ішов з-під землі, крім того, впізнавався голос моєї дружини, ад'ютанта та конюха. Водночас неподалік я помітив вхід до шахти, з якої видобувають кам'яне вугілля. Тепер зовсім уже не мав сумнівів, що моя бідолашна дружина та її супровід провалилися під землю.

Я погнав коня чвалом по допомогу до найближчого села, сподіваючись привести звідти вуглекопів.

Гірники швидко прибули на місце і після важкої та довгої мороки дістали нарешті з глибини дев'яносто сажнів на світ Божий тих, кого спіткало нещастя. Спочатку вони підняли конюха, потім його коня, відтак ад'ютанта та його огира, а насамкінець мою дружину і її турецького скакуна. Найдивовижнішим було те, що і люди, й коні впали у таку страшенну глибину і не беручи до ува-

ги кількох подряпин, не зазнали ніяких серйозних ушкоджень. Зате ж якого вони натерпілися страху! Словами важко описати... Отож, про полювання і мови вже не могло бути.

Ви, я так собі гадаю, слухаючи цю оповідь, вже й забули про мого собаку, тож нічого дивного, що після пережитого і я про нього забув. Наступного дня ще вдосвіта службові справи змусили мене вирушити в дорогу; повернувся з відрядження аж через два тижні. Не минуло і кількох годин після прибуття додому, як я помітив відсутність Діани. Ніхто не зауважив, що її немає вдома, бо всі подумали, що собака побігла разом зі мною, а тепер, на превеликий жаль, ніде не могли її знайти. Аж тут мені спало на думку: «А може, мій пес залишився коло тих куріпок?» Надія та страх погнали мене на місце нещодавнього полювання. І що ви думаєте? Там, невимовно зрадівши, побачив свою Діану: стоїть як миленька у стійці, де її і залишив. «Ату!», — даю команду, і мій пес не гаючись зривається з місця, зганяє здобич, а я одним пострілом убиваю двадцять п'ять куріпок відразу.

Бідолашна тварина після чотирнадцяти днів без їжі і питва так змучилася, так схудла, що ледве приповзла до мене. Повертаючись додому, мусив узяти її до себе на коня. Але знаєте, цю незручність я переніс з немалою радістю. Після кількох днів догляду мій пес став знову жвавим та веселим, як і раніше, а незабаром він допоміг знайти відповідь на загадку, котра, ймовірно, навіки залишилася б нерозгаданою.

Якось випало полювати на зайця цілих два дні поспіль. Діана раз за разом заганяла його, проте ваш покірний слуга ніяк не міг встигнути прицілитися. Я не з тої породи, хто вірить у якісь там чари, занадто вже багато надзвичайного довелося пережити на своєму віку. Проте цього разу навіть з усіма своїми п'ятьма особливими органами відчуттів я не міг дати собі ради.

Нарешті заєць опинився достатньо близько для влучного пострілу. Отож вухатий звалився додолу. І знаєте, що я побачив? Чотири лапи у того стрибуна були, як і слід їм бути, але ще чотири — на спині. Як тільки пара нижніх кінцівок втомлювалася, той заєць, подібно до вправного плавця, що перекидається, пливучи, з живота на спину, перевертався догори дригом і мчав невтомно далі на свіжих ногах. Я більше не зустрічав такої породи вуханів, та й не зустрів би, якби не мій досконалий собака. Цього зайця сміливо можна було б назвати — «Єдиний у своєму роді». За такий почесний титул міг посперечатися і мій собака-вихор, адже вирізнявся не стільки своєю гармонійною статурою, скільки надзвичайною швидкістю.

Якби ви, шановні панове, мали можливість побачити мого гончака, то б не здивувалися, що я дуже любив брати його на полювання. Діана, служачи мені, бігала так швидко, часто і довго, що мало не до тулуба постирала собі лапи. Тож коли собака постарів, я використовував його як таксу-нишпорку. Та навіть у такій ролі він слугував мені ще не один рік.

Свого часу, коли Діана була ще левреткою, вона підняла зайця, що виглядав якимось на диво товстим. Бідолашна моя сучка хоч і була тоді кітна, проте бігла так само, як і завше. Я хоч і був на коні, а добряче відстав від погоні. Нараз чую — валування: ніби ціла зграя собак біжить, та так слабко і тоненько дзявкотять, що ніяк не збагну, що то за пси і звідки. А підїжджаю ближче і бачу: сталося справжнісіньке чудо. Сука оценилася просто на ходу, а заєць виявився кітною зайчихою, яка теж окотилася і народила зайчиків стільки ж, скільки цуценят. Інстинктивно зайченята відразу кинулися тікати, а собачата не тільки погналися за ними, але й упіймали — кожне свого. Отак наприкінці ловів у мене виявилось шість упольованих зайців та шість собак, хоча починав тільки з одним псом.

Про цього чудового собаку я згадую з такою самою радістю, як і про мого литовського скакуна: такого не купиш ні за які гроші. Він дістався мені завдяки чистій випадковості, коли прийшлося продемонструвати майстерність верхової їзди та заслужити неабияку славу. Сталося це, коли я гостював у графа Пшобовського в його розкішному литовському маєткові.

Я саме перебував у товаристві пань. Ми смакували чай у кімнаті для гостей, а чоловіча частина товариства зійшла на подвір'я, щоби побачити чистокровного молодого скакуна, котрого саме привезли з кінного заводу. Нараз чуємо крики про допомогу. Я збіг сходами і побачив, що кінь схарапудився та

поводить себе настільки агресивно, що ніхто не на-смілюється ні наблизитися, ні в сідло сісти. Знічені та розгублені найкращі наїзники просто безпомічно стояли довкола. На їхніх обличчях з'явилися страх та переживання, коли вони побачили, як я водномить застрибнув гривастому на спину. Кінь він несподіванки і сам перелякався, але коли я показав майстерне володіння навичками верхової їзди, заспокоївся та став слухняним. Аби ще краще продемонструвати це дамам та позбавити їх зайвих переживань, я примусив жеребця заскочити через відчинене вікно просто у гостьову залу. Прогнавши коня то риссю, то поступом, то галопом по салону, врешті застрибнув з ним на чайний стіл і надзвичайно делікатно продемонстрував на ньому всі тонкощі вміння їздити верхи, що викликало захоплення у присутніх пань. Мій коник виконував усе напрочуд вміло та акуратно, не розбивши жодного чайничка, жодної тарілочки.

Усім цим я заробив собі шанобливе ставлення не тільки дам, але й господаря дому. Граф із властивою йому гречністю попросив прийняти молодого огира як подарунок та здобути на ньому перемогу і славу в поході проти турків. Ця кампанія мала розпочатися вже зовсім скоро, а головнокомандувачем призначався граф Мініх¹.

¹ Мається на увазі Російсько-турецька війна 1735-1739 рр. Російськими військами командував фельдмаршал Мініх (1683-1767), відомий державний діяч того часу. Походив з Німеччини.

Пригоди барона фон Мюнхгавзена, яких він зазнав, воюючи з турками

Можу вас запевнити, що більш приємним сюрпризом доля таки не могла мене ошчасливити. Усе свідчило про те, що вже незабаром я зможу вирушити в похід і, ставши справжнім воїном, уперше реалізувати себе у військовому ремеслі. Йти воювати пішим — безнадійна та марна (з військового погляду) справа. Але доля усміхалася мені й надалі, бо на той час був у мене славний коник. А який слухняний до вуздечки і шпор і водночас безстрашний і прудкий! Незвичне, маю вам сказати, поєднання лагідного ягняти та запального Буцефала¹. Щойно я побачу свого прудконогого, то завше нагадую собі про обов'язки бравого солдата та його дивовижно мужні вчинки, які, до прикладу, здійснював молодий Александр, прозваний Великим.

Мені видається, що у похід ми вирушили ще й тому, що обов'язково мали повернути славу та відстояти честь російського вояцтва, котре незадовго до описаних мною знаменних подій на чолі з їхнім царем Петром отримало від турків коло Прута² добрячого прочухана.

¹ Кінь Александра Македонського. У переносному значенні — необ'язаний норовистий скакун.

² Мається на увазі прутський похід царя Петра I в 1711 р., який закінчився невдало для Росії.

Під мудрим керівництвом наших великих полководців, котрих я вже не раз прославляючи згадував, ми здійснили кілька вдалих походів. І хоча не раз потрапляли у вельми скрутне становище, та все ж справилися з покладеним на нас завданням цілком та повністю, здобуваючи кожночасно блискучі перемоги й незабутню славу.

Скромність, що притаманна усім тим, котрі лише виконують накази, не дозволяє їм приписувати собі великі вчинки та перемоги над ворогом. Уся слава зазвичай припадає, власне, на тих, хто ці накази віддає. Уже так склалося, що перемоги завжди приписують полководцям та коронованим особам без огляду на їх справжню значимість.

Що не кажіть, але скільки ж то було всіх тих коронованих осіб, яким зараховують славетні звітяги, а вони, далєбі, за все своє життя не те що пороху, а пилюки з-під солдатських чобіт не нюхали! Для них війна — це запах мереживних хустинок, скроплених дорогими парфумами та елегантно прикладених до носа, поки здалеку, з облаштованого всім необхідним до найменших дрібниць польового табору, спостерігають за баталією. Для багатьох таких світославних «героїв» військо — це розцяцьковані молодики, котрі хвацько марширують на військових парадах.

Щодо моєї скромної участі в тих уславлених подіях, то вона, повірте мені, — просто мізерна. Я, як і решта нашого славного воїнства, просто виконував свій солдатський обов'язок, будучи відда-

Зміст

Подорож у Росію та Санкт-Петербург.....	3
Мисливські оповідки.....	10
Про собак та коней барона фон Мюнхгавзена.....	23
Пригоди барона фон Мюнхгавзена, яких він зазнав, воюючи з турками.....	29
Пригоди барона фон Мюнхгавзена під час його перебування в турецькому полоні. Повернення додому.....	41
Перша морська пригода.....	50
Друга морська пригода.....	59
Третя морська пригода.....	62
Четверта морська пригода.....	64
П'ята морська пригода.....	67
Шоста морська пригода.....	73
Сьома морська пригода разом з цілком достовірною історією життя одного з його знайомих, який починає оповідати після того, як барон пішов.....	80
Барон фон Мюнхгавзен продовжує свою оповідь.....	85
Восьма морська пригода.....	104
Дев'ята морська пригода.....	109
Десята морська пригода. Друга подорож на Місяць.....	112
Подорож навколо світу та інші дивовижні пригоди.....	117
Жив-був собі... Мюнхгавзен. <i>Післямова</i>	131

Літературно-художнє видання

Бібліотека світової літератури для дітей у 100 томах «Світовид»
заснована 2004 року. Серія перша. Давня література

БЬОРґЕР Готфрід Август
ДИВОВИЖНІ ПРИГОДИ
БАРОНА ФОН МЮНХГАВЗЕНА,
РОЗКАЗАНІ НИМ САМИМ

Переклад з німецької та впорядкування *Р. Матієва*

Головний редактор *Богдан Будний*
Літературний редактор *Петро Ктитор*
Обкладинка *Олега Кіналя*
Технічний редактор *Оксана Чучук*
Верстка *Олени Захарійчук, Ірини Демків*

Підписано до друку 12.12.2013. Формат 84×108/32. Папір друкарський.
Гарнітура Georgia. Умовн. друк. арк. 7,14. Умовн. фарбо-відб. 7,14.

Видавництво «Навчальна книга — Богдан»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга — Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
Навчальна книга — Богдан, а/с 529, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48; 52-19-66
office@bohdan-books.com, www.bohdan-books.com

ISBN 9789661037556



9 | 789661 | 037556

В И Д а В Н И Ц Т В О



® **Навчальна книга** ®
БОГДАН

www.bohdan-books.com

КУПИТИ ЕЛЕКТРОННУ КНИЖКУ

КУПИТИ ПАПЕРОВУ КНИЖКУ

<http://bohdan-books.com/catalog/book/99175/>